

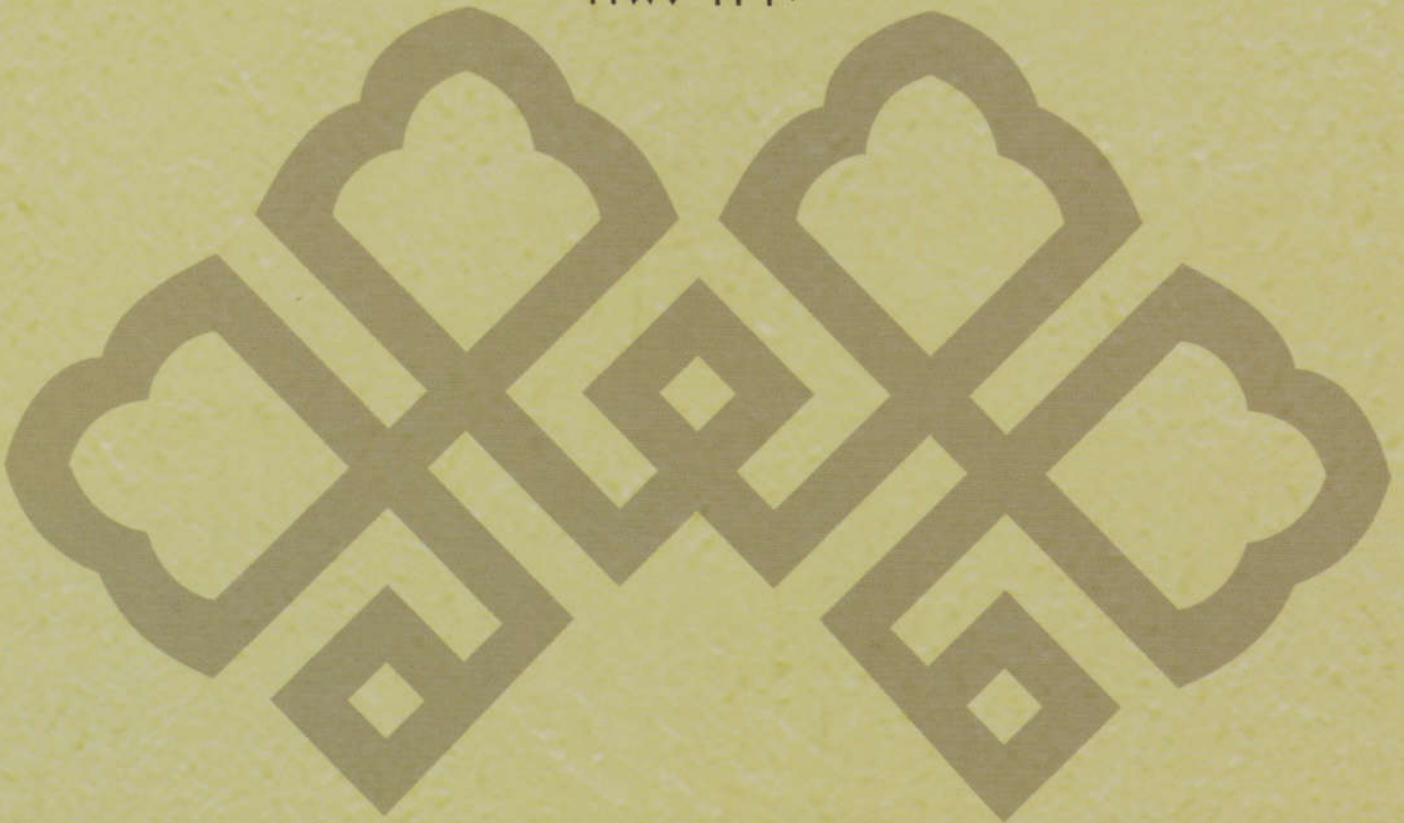

تعلیقات کافی

پی نوشت ہائی بر کتاب الحجۃ اصول کافی

آیت اللہ علامہ شیخ محمد رضا جعفری (قدس سرہ)

۱۳۸۹-۱۳۱۰

تعلیقات کافی

پی نوشت هایی بر کتاب الحجة اصول کافی

علامه آیت الله شیخ محمدرضا جعفری رحمته الله

(۱۳۸۹-۱۳۱۰ ش)

سرشناسه: جعفری، محمدرضا ۱۳۱۰-۱۳۸۹ ش
عنوان و نام پدیدآور: تعلیقات کافی (پی نوشت هایی بر کتاب الحجة اصول کافی) / آیت الله شیخ محمدرضا
جعفری (۱۳۸۹-۱۳۱۰ ش):

مشخصات نشر: تهران: نشر تک، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۳۶۸ ص

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۷۳۷-۴۴-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۳۴۹] - ۳۶۸؛ همچنین به صورت زیر نویس.

عنوان دیگر: کتاب الحججه

موضوع: کلینی، محمد بن یعقوب - ۳۲۹ ق. الکافی - نقد و تفسیر

موضوع: احادیث شیعه - قرن ۴ ق - نقد و تفسیر

شناسه افزوده: کلینی، محمد بن یعقوب - ۳۲۹ ق. الکافی. شرح

رده بندی کنگره:

رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی: BP۱۲۹/ک۸ک۲۰۴۲۲۳ ۱۳۹۵

۲۹۷/۲۱۲

۴۴۳۷۲۲۴

تعلیقات کافی (پی نوشت هایی بر کتاب الحجة اصول کافی)

علامه آیت الله شیخ محمدرضا جعفری

ناشر: تک تاریخ نشر: ۱۳۹۶ ش شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۷۳۷-۴۴-۰

مرکز پخش: بنیاد فرهنگ جعفری

www.bjafari.ir

جميع حقوق برای بنیاد فرهنگ جعفری محفوظ است

قم، بنیاد فرهنگ جعفری

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۷۶۱۱ فکس: ۰۲۵-۳۲۹۱۷۶۱۰

ایمیل: info@bjafari.com

سورة العنكبوت

وَيَسْتَعِينُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

- سخن بنیاد ۹
- پیش گفتار ۱۵
- آشنایی مرحوم استاد جعفری با زبان انگلیسی ۱۶
- الف. دایرة المعارفها ۱۸
- ب. کتابهای تاریخ جهان و اروپا ۱۹
- ج. کتابهای فلسفه غرب ۲۰
- د. کتابهای عمومی ۲۱
- هـ. نوشتههای مستشرقان ۲۲
- تعلیقہ مرحوم استاد جعفری بر کتاب کافی ۲۴
- ویژگی های تعلیقہ های احادیث ۲۷
- کتاب حاضر ۳۲
- بَابُ الْإِضْطِرَارِ إِلَى الْحُجَّةِ ۳۷
- بَابُ طَبَقَاتِ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَالْأَيْمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ۴۰
- بَابُ الْفَرْقِ بَيْنَ الرَّسُولِ وَالنَّبِيِّ وَالْمُحَدَّثِ ۴۲
- باب فرض طاعة الأئمة عَلَيْهِ السَّلَامُ ۴۸
- بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ هُمْ أَرْكَانُ الْأَرْضِ ۴۹
- باب نادر جامع في فضل الإمام و صفاته ۵۱
- بَابُ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولُهُ ﷺ مِنَ الْكُونِ مَعَ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ۵۸
- بَابُ أَنَّ أَهْلَ الذِّكْرِ الَّذِينَ أَمَرَ اللَّهُ الْخَلْقَ بِسُؤَالِهِمْ هُمُ الْأَيْمَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ۶۰

- ٦٢ بَابُ أَنَّ الرَّاسِخِينَ فِي الْعِلْمِ هُمُ الْأَيْمَةُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ٦٣ بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَدْ أُوتُوا الْعِلْمَ وَأُثِبَتْ فِي صُدُورِهِمْ
- ٦٤ بَابُ أَنَّ الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلْإِمَامِ
- ٦٦ بَابُ عَرْضِ الْأَعْمَالِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَالْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
- ٦٧ بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ وَرَثُوا عِلْمَ النَّبِيِّ وَجَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
- بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عِنْدَهُمْ جَمِيعُ الْكُتُبِ الَّتِي نَزَلَتْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَنَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا عَلَى اخْتِلَافِ أَلْسِنَتِهَا ٦٩
- بَابُ أَنَّهُ لَمْ يَجْمَعْ الْقُرْآنَ كُلَّهُ إِلَّا الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَنَّهُمْ يَعْلَمُونَ عِلْمَهُ كُلَّهُ ٧١
- بَابُ مَا عِنْدَ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ سِلَاحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَتَاعِهِ ٧٥
- بَابُ فِيهِ ذِكْرُ الصَّحِيفَةِ وَالْجَفْرِ وَالْجَامِعَةِ وَمُصْحَفِ فَاطِمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ٨٠
- بَابُ فِي شَأْنِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَتَفْسِيرِهَا ٨٧
- بَابُ نَادِرٌ فِيهِ ذِكْرُ الْغَيْبِ ٩٤
- بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَعْلَمُونَ مَتَى يَمُوتُونَ وَأَنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ إِلَّا بِاخْتِيَارٍ مِنْهُمْ ١٠٢
- بَابُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يُعَلِّمْ نَبِيَّهُ عِلْمًا إِلَّا أَمْرَهُ أَنْ يُعَلِّمَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَنَّهُ كَانَ شَرِيكُهُ فِي الْعِلْمِ ١٠٤
- بَابُ جِهَاتِ عُلُومِ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٠٥
- بَابُ التَّفْوِيضِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِلَى الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي أَمْرِ الدِّينِ ١٠٨
- بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُحَدِّثُونَ مُفَهِّمُونَ ١١١
- بَابُ أَنَّ الْإِمَامَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَعْرِفُ الْإِمَامَ الَّذِي يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنَّ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا ﴾ فِيهِمْ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَزَلَتْ ١١٦
- بَابُ أَنَّ الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمْ يَفْعَلُوا شَيْئًا وَلَا يَفْعَلُونَ إِلَّا بِعَهْدٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ أَمْرٍ مِنْهُ لَا يَتَجَاوَزُونَهُ ١١٨
- بَابُ مَا نَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولُهُ عَلَى الْأَيْمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَاحِدًا فَوَاحِدًا ١٢٠
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٢٣

- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٣٢
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٣٤
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا ١٣٦
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٣٧
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٣٩
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٤٠
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٤٤
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي جَعْفَرِ الثَّانِي عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٥٥
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٥٨
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ عَلَى أَبِي مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٦١
- بَابُ الْإِشَارَةِ وَالنَّصِّ إِلَى صَاحِبِ الدَّارِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٦٥
- بَابٌ فِي تَسْمِيَةِ مَنْ رَأَاهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٧٥
- بَابٌ فِي النَّهْيِ عَنِ الْإِسْمِ ١٧٨
- بَابٌ فِي الْغَيْبَةِ ١٨٠
- بَابٌ مَا يُفْصَلُ بِهِ بَيْنَ دَعْوَى الْمُحِقِّ وَالْمُبْطِلِ فِي أَمْرِ الْإِمَامَةِ ١٩٠
- بَابُ كَرَاهِيَةِ التَّوْقِيتِ ٢٤١
- بَابُ التَّمْحِيسِ وَالِإِمْتِحَانِ ٢٤٤
- بَابٌ أَنَّهُ مَنْ عَرَفَ إِمَامَهُ لَمْ يَضُرَّهُ تَقَدَّمَ هَذَا الْأَمْرُ أَوْ تَأَخَّرَ ٢٤٦
- بَابٌ مَنْ ادَّعَى الْإِمَامَةَ وَلَيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ وَمَنْ جَحَدَ الْإِمَامَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَوْ بَعْضَهُمْ وَمَنْ أَثْبَتَ
الْإِمَامَةَ لِمَنْ لَيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ ٢٤٧
- بَابٌ مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مِنْ أَيْمَةِ الْهُدَى وَهُوَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ ٢٤٩
- بَابٌ فِيمَنْ عَرَفَ الْحَقَّ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ وَمَنْ نَكَرَ ٢٥٠
- بَابٌ مَا يَجِبُ عَلَى النَّاسِ عِنْدَ مُضِيِّ الْإِمَامِ ٢٥١
- بَابٌ فِي أَنَّ الْإِمَامَ مَتَى يَعْلَمُ أَنَّ الْأَمْرَ قَدْ صَارَ لِيهِ ٢٥٤

- بَابُ حَالَاتِ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي السَّنِّ ٢٥٦
- بَابُ أَنَّ الْإِمَامَ لَا يَغْسَلُهُ إِلَّا إِمَامٌ مِنَ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ٢٥٩
- بَابُ مَوَالِيدِ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ٢٦٠
- بَابُ خَلْقِ أَبْدَانِ الْأَيْمَةِ وَأَرْوَاحِهِمْ وَقُلُوبِهِمْ عَلَيْهِ السَّلَامُ ٢٦٢
- بَابُ أَنَّ الْجَنَّ يَأْتِيهِمْ فَيَسْأَلُونَهُمْ عَنْ مَعَالِمِ دِينِهِمْ وَيَتَوَجَّهُونَ فِي أُمُورِهِمْ ٢٦٤
- بَابُ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْحَقِّ فِي يَدِ النَّاسِ إِلَّا مَا خَرَجَ مِنْ عِنْدِ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ لَمْ يَخْرُجْ مِنْ عِنْدِهِمْ فَهُوَ بَاطِلٌ ٢٦٧
- بَابُ فِيمَا جَاءَ أَنَّ حَدِيثَهُمْ صَعْبٌ مُسْتَصَعَبٌ ٢٦٩
- بَابُ مَا يَجِبُ مِنْ حَقِّ الْإِمَامِ عَلَى الرَّعِيَّةِ وَحَقِّ الرَّعِيَّةِ عَلَى الْإِمَامِ ٢٧١
- بَابُ أَنَّ الْأَرْضَ كُلَّهَا لِلْإِمَامِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ٢٧٢
- بَابُ نَادِرٌ ٢٧٦
- بَابُ فِيهِ نُكْتُ وَتُنْفُ مِنَ التَّنْزِيلِ فِي الْوَلَايَةِ ٢٧٨
- بَابُ فِيهِ تُنْفُ وَجَوَامِعُ مِنَ الرَّوَايَةِ فِي الْوَلَايَةِ ٣٢٦
- بَابُ فِي مَعْرِفَتِهِمْ أَوْلِيَاءَهُمْ وَالتَّفْوِيضِ إِلَيْهِمْ ٣٢٨
- أَبْوَابُ التَّارِيخِ ٣٣٠
- بَابُ مَوْلِدِ النَّبِيِّ ﷺ وَوَفَاتِهِ ٣٣٠
- بَابُ النَّهْيِ عَنِ الْإِشْرَافِ عَلَى قَبْرِ النَّبِيِّ ﷺ ٣٤١
- بَابُ مَوْلِدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ ٣٤٣
- كتابنامه ٣٤٩

سخن بنیاد

در دنیای امروز، سیلاب شبهات و طوفان سؤالات، مبانی دینی افراد به خصوص نسل جوان را مورد هجوم قرار داده و همه زمینه‌های اعتقادی، اخلاقی و نیز جنبه‌های عملی ایشان را در این حوزه تهدید می‌کند. می‌توان گفت کفر به مثابه ملّتی واحد در برابر مذهب حقّه جعفری صف‌آرایی کرده و با تمام قوا و نیرو جلوه‌گر شده است. در این راه جبهه باطل با استفاده از اهرم زر و زور و تزویر برای رسیدن به مقاصد شوم خود به هر ناپسندی چنگ می‌زند.

در این میان افراد ساده‌لوح و کم‌دانشی که از علوم دینی بهره‌مند نیستند، فریب خورده و از صراط ایمان منحرف می‌شوند و با این کار آب به آسیاب شیطان و اتباعش می‌ریزند.

در حقیقت امکانات حزب شیطان و ابزارهای رسانه‌ای آنها از یک سو و ضعف جامعه‌ی شیعی در تحصیل آگاهی دینی از سوی دیگر، گردبادهای تند و سهمگینی پدید آورده است که تلاش می‌کند ریشه‌ی شجره‌ی طیّبه‌ی ایمان را بخشکاند.

با این همه، با تمام مشکلاتی که برای اهل حق از سوی اهل باطل پیش آمده جای نگرانی نیست چراکه خداوند در سوره مبارکه مائده وعده پیروزی را به مجاهدین جبهه حق مژده داده است.

در عین حال وظیفه دانشمندان و عالمان دینی این است که با تمام نیرو برای نجات ناآگاهان بکوشند و آنان را به راه حق ارشاد نمایند؛ زیرا با کوتاهی در این امر، شریک انحراف گمراهان خواهند بود.

در گفتار نورانی خاندان رسالت اوصاف و ویژگی‌های متعددی برای عالمان و دانشمندان دینی بیان گردیده است. از جمله امام حسن عسکری علیه السلام به نقل از امام صادق علیه السلام عالمان دینی را مرزبان و سنگربانان حریم دین در مقابله با ابلیس و یاران او معرفی می‌کنند و می‌فرمایند:

«علمای شیعه سنگربانان در برابر ابلیس و یاران خبیث او می‌باشند و آنها را از حمله‌ور شدن و تسلط بر شیعیان ناآگاه ما باز می‌دارند. آگاه باشید هرکس در این موقعیت قرار گیرد هزار هزار بار برتر است از کسی که با روم و ترک و خزر به پیکار برود، زیرا چنین کسی از دین دوستان ما دفاع می‌کند ولی مجاهد از بدن آنها دفاع می‌نماید».^(۱)

همچنین آن امام همام علیه السلام در حدیث دیگری عالمان را کافل ایتم آل محمد می‌خوانند و می‌فرمایند:

«حضرت امام حسین علیه السلام فرمودند: هر کس یتیم ما را که از ما دور افتاده کفالت کند - و ما بر اساس مصلحت دوست داشتیم که از او پنهان باشیم - و از دانش ما که به وی رسیده، با آن یتیم مواسات کند و او را سرپرستی نماید و به او بیاموزد تا وی هدایت گردد، خدای عزوجلّ به او می‌فرماید: ای بنده‌ی بزرگواری که مواسات نمودی، من سزاوارتر از تو به کرم و بزرگواری‌ام. ای فرشتگانم، به عدد هر حرفی که به دیگران آموخته است، در بهشت به او یک میلیون قصر بدهید و از سایر نعمت‌ها بر آن کاخ‌ها بیفزایید آنچه را که سزاوار است».^(۲)

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۵.

۲. همان، ص ۴.

امام کاظم علیه السلام نیز در حدیث شریفی دانشمندان دینی را به مثابه قلعه محکم برای مومنین دانستند و فرموده‌اند:

«هرگاه مؤمن دانا بمیرد، فرشتگان و نیز نقاطی از زمین که در آنها بندگی خدا می‌نموده و درهای آسمان که اعمال شایسته‌ی وی از آنها بالا رفته است بر او می‌گریند و با مرگ او در اسلام رخنه‌ای ایجاد می‌شود که هیچ چیز آن را جبران نمی‌کند».

سپس آن حضرت فرمودند:

«زیرا مؤمنان فقیه و دانا، حصار استوار و محکم مسلمانان می‌باشند، همانند دیوار شهر که اطراف آن را احاطه کرده است».^(۱)

این اوصاف برای عالمان بر شمرده نشده است مگر اینکه آنان همواره طرف‌داری از حق نموده چنانکه امام یازدهم علیه السلام به نقل از امام رضا علیه السلام می‌فرمایند:

«بهترین و باارزش‌ترین عمل نیکویی که یکی از علمای از دوستان ما برای خود پیش می‌فرستد تا در زمان فقر و احتیاج و نیاز و گرفتاری خویش از آن بهره‌مند گردد آن است که در دنیا به فریاد یکی از دوستان نادان ما برسد و او را از خطر دشمن خدا و پیامبر رهایی بخشد، وی از قبر خود به پا خیزد، در حالی که فرشتگان در صف‌های منظم از کنار قبر تا جایگاه همیشگی و دائمی او در بهشت به پا ایستاده‌اند و او را بر بال‌های خود حمل می‌کنند تا به بهشت وارد شود و به وی می‌گویند: خوشا به حال تو، خوشا به حال تو ای کسی که سگان را از نیکان دور می‌ساختی و ای کسی که برای پیشوایان و امامان برجسته تعصب می‌ورزیدی».^(۲)

۱. همان، ج ۷۹، ص ۱۷۷.

۲. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۱.

و نیز به نقل از امام هادی علیه السلام می فرمایند:

«اگر پس از غیبت قائم علیه السلام باقی نمی ماندند علمایی که مردم را به سوی آن حضرت دعوت کنند و آنان را به سوی ایشان راهنمایی نمایند و با حجّت‌ها و دلیل‌های الهی از دین او دفاع کنند و ضعفای از بندگان خدا را از دام ابلیس و پیروانش و از دام دشمنان ما نجات دهند، قطعاً کسی باقی نمی ماند، مگر آن که از دین خدا مرتد می شد، ولی آن دانایان، دل‌های ناتوانان از شیعه را تقویت نموده و از انحراف نگهداری می کنند، همان‌طور که ناخدای کشتی، آن را نگه می دارد. آنها برترین خلق، نزد خداوند عزوجلّ می باشند».^(۱)

دروود خدا بر عالمانی که در عصر پرغوغای کنونی به خدمت در ساحت مقدس ولیّ الله الاعظم حضرت حجّت علیه السلام اشتغال دارند و در این مسیر احساس خستگی نمی کنند و به وظیفه‌ی ارشاد و تعلیم پرداخته و در محضر مولای خود سرافراز می شوند.

یکی از این عالمان دینی که عمر پربرکت خود را در مسیر خدمت به ساحت مقدس حضرت مهدی علیه السلام و کفالت ایام آل محمد علیهم السلام سپری نمود، فرزند رشید حوزه‌ی کهن‌سال ولایت، علامه فقید حضرت آیت‌الله حاج شیخ محمدرضا جعفری رحمته الله علیه بود.

مرحوم علامه جعفری رحمته الله علیه از معدود دانشمندان شیعی در قرون اخیر بود که آرای ویژه کلامی داشت. ایشان با وجود دارابودن گرایش ولایی و اندیشیدن در قالب سنت نظریات جدیدی در حوزه کلام ارائه نمود. گرایشات فکری وی در پی مواجهه روشن و

بی‌هراس ایشان با واقعیت دنیای مدرن بود. روش کلامی علامه جعفری رحمته‌الله یادآور هشام بن حکم و نغزگویی او در هنگام استدلال یادآور مؤمن الطاق بود. ایشان در دفاع از عقاید شیعه میراث‌دار شیخ مفید، در حمایت از ولایت پایمردی از تبار شرف‌الدین و میرحامد و علامه امینی بود. آری به راستی علامه جعفری رحمته‌الله متکلمی بود از تبار متکلمان شیعه.

در سال ۱۳۸۳ جمعی از دوستان و شیعیان امیرالمؤمنین علیه‌السلام به منظور نشر معارف اهل بیت علیهم‌السلام و دفاع از کیان مذهب تشیع و مهیا کردن شرایطی برای تدریس مباحث ناب اعتقادی شیعه در عش آل محمد علیهم‌السلام، حوزه علمیه قم «بنیاد فرهنگ جعفری» را تأسیس نمودند.

به همین منظور مرحوم استاد جعفری رحمته‌الله از تهران به قم دعوت شدند تا با عرضه مباحث عمیق در حوزه‌ی امامت، تاریخ صدر اسلام و تاریخ کلام به غنای این مؤسسه بیافزایند. با آمدن ایشان به قم کتابخانه‌ی غنی و تألیفات گرانبهای ایشان و همچنین مجموعه صوتی دروس حضرت استاد در تهران، در اختیار این مؤسسه قرار گرفت تا نسبت به احیای آثار ایشان اقدامات لازم صورت گیرد.

از آنجا که یکی از اهداف بنیاد فرهنگ جعفری، تدوین و نشر آثار بیانی و بنانی حضرت علامه شیخ محمدرضا جعفری رحمته‌الله است، کتاب حاضر مجموعه تعلیقاتی است که مرحوم علامه جعفری رحمته‌الله بر کتاب شریف کافی «باب الحجّة» نگاشته و به زبان انگلیسی چاپ و توسط مؤسسه جهانی خدمات اسلامی نشر یافته بود و سپس توسط خانم اسکویی ترجمه و در مجله سفینه به فارسی چاپ گردید و جهت استفاده بیشتر محققین با بازبینی یکی از محققان بنیاد فرهنگ جعفری، جناب آقای محمد حسین افراخته در بخش تدوین و نشر آثار به شکل حاضر تدوین و ارائه گردیده است.

در پایان لازم می‌دانیم از تمام عزیزانی که ما را در آماده‌سازی و نشر این کتاب ارزشمند یاری نموده‌اند، تشکر کرده و امید است تلاش حاضر خرسندی قلب نازنین حضرت ولی عصر علیه السلام را فراهم نموده و مورد قبول حضرت حق واقع شود؛ ان شاء الله.

بنیاد فرهنگ جعفری

قم ۱۳۹۴ هـ. ش

پیش‌گفتار

کتاب *کافی* شریف تصنیف عالم بزرگ شیعه محمد بن یعقوب کلینی را می‌توان مهم‌ترین کتاب در شناخت عقاید و فقه شیعه دانست. این کتاب به مثابه یک بسته معرفتی کامل برای تمامی کسانی است که خواستار تحقیق و شناخت مذهب تشیع باشند. تمامی علمای شیعه در طول تاریخ، برای به دست آوردن تمامی احکام خود، چه در جنبه اعتقادی و چه در جنبه فقهی، این کتاب را به عنوان یکی از منابع اساسی خود در استناد به احادیث، به کار گرفته‌اند و نام این کتاب در تمامی کتب اعتقادی و فقهی به کرات دیده می‌شود. علاوه بر این، شروح و ترجمه‌های فراوانی که بر این کتاب توسط علمای مختلف شیعه و در طول تاریخ نوشته شده است، نشان از اهمیت والای این کتاب در طول تاریخ در میان شیعیان است.

در حدود واپسین سال‌های قرن بیستم، مؤسسه جهانی خدمات اسلامی^(۱) تصمیم به ترجمه این کتاب به زبان انگلیسی گرفت که پس از مساعدت مرحوم علامه جعفری و نظارت ایشان، کار ترجمه این کتاب آغاز شده و تا کنون نیز ادامه دارد. مرحوم علامه جعفری علاوه بر نظارت بر ترجمه این کتاب، به نوشتن تعلیقات و ارائه توضیحاتی در زمینه روایات موجود در کتاب *کافی* همت گماشتند و این خود نشان از دوراندیشی آن استاد فرزانه داشت.

سخن گفتن از مرحوم استاد علامه محمدرضا جعفری کار آسانی نیست. استادی که محبت حضرت رسول الله ﷺ و اهل بیت گرامی ایشان صلوات الله وسلامه عليهم اجمعین در تمامی وجودش ریشه داشت و هر لحظه و به کوچکترین مناسبت شاگردان خود را به ذکر و یاد آن پاکان تشویق می نمود و خود از مناقب و فضائل ایشان سخن می گفت. استادی که از دانش عظیم خود در شناخت مکتب اهل بیت علیهم السلام استفاده نمود و این مهم را به دیگران نیز آموخت.

علاقه مرحوم استاد جعفری به کتاب شریف کافی برای تمامی شاگردان ایشان مشهود بود و به شاگردان خود توصیه اکید در مراجعه به کتاب کافی و بهره‌مندی از آن را داشتند. شاید به دلیل اهمیت این کتاب و همچنین علاقه شخصی ایشان به کتاب کافی بود که ایشان تصمیم به نوشتن تعلیقه بر این کتاب گرفتند. پیش از پرداختن به توضیحی در مورد تعلیقات مرحوم علامه جعفری و همچنین اقدامات انجام شده برای کتابی که هم اکنون به محضر خوانندگان تقدیم می‌شود، لازم است قدری در مورد آشنایی مرحوم استاد با زبان انگلیسی و منابع انگلیسی زبان و همچنین نگاه‌های مستشرقان در مورد اسلام و تشیع سخن گفته شود. چرا که این آشنایی ایشان با زبان انگلیسی، خود بهترین دلیل بر آشنایی ایشان به زمانه خود است.

آشنایی مرحوم استاد جعفری با زبان انگلیسی

مرحوم علامه جعفری علاوه بر تحصیل علوم دینی مختلف به آموزش زبان‌های خارجی نیز اهتمامی ویژه داشت. مرحوم استاد جعفری بعد از تولد در نجف اشرف از دوران طفولیت که مشغول به تحصیل بوده تصمیم به آموزش زبان عربی گرفتند. از جناب آقای سید حسن حائری (یکی از شاگردان استاد و ریاست فعلی بنیاد فرهنگ جعفری) شنیدم که ایشان به همراه یکی از دوستان خود، هر هفته مبلغی هنگفت به یک شخص می‌دادند تا به آنها زبان انگلیسی را آموزش دهد. در میان کتاب‌های

انگلیسی موجود در کتاب‌خانه ایشان کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی که در آن دوران نوشته شده بود، موجود است و خط مرحوم استاد نیز بر آنها دیده می‌شود که نشان از اهتمام شدید ایشان بر آموزش زبان انگلیسی است. آن مرحوم به زبان انگلیسی به طور کامل تسلط داشت و به دلیل حضور چندماهه در اندونزی با زبان‌های منطقه شرق آسیا نیز آشنایی داشتند، همچنین در کتاب‌خانه ایشان کتاب‌های به زبان روسی و فرانسه نیز وجود دارد که خود دلیل بر آشنایی نسبی ایشان به این دو زبان بوده است. در کتاب‌خانه عظیم ایشان کتاب‌های بسیاری در موضوعات مختلف تاریخی، کلامی، فقهی و دیگر علوم اسلامی موجود بوده و در کنار این موضوع کتاب‌های فراوانی به زبان انگلیسی یافت می‌شود. ایشان علاوه بر کتب نوشته شده در زمینه علوم اسلامی، در زمینه‌های علوم دیگر و حتی علوم جدید نیز به فعالیت علمی مشغول بوده‌اند. کتاب‌هایی در موضوع فلسفه غرب، تاریخ اروپا و جهان، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و علوم روز دیگر که مجموع آنها بیش از ۲ هزار عنوان کتاب به زبان انگلیسی است، در کتاب‌خانه ایشان به وفور یافت می‌شود. این کتاب‌ها شامل دایرة المعارف‌های عمومی و تخصصی، کتاب‌های تاریخ اروپا و جهان، فلسفه غرب و نوشته‌های مستشرقان در مورد دین اسلام و شیعه می‌باشند.

راقم این سطور این توفیق را داشت که در ابتدای ورود خود به بنیاد فرهنگ جعفری (در سال ۱۳۸۵) و به امر مسئولین آن، کتاب‌های انگلیسی کتاب‌خانه آن مرحوم را فهرست نماید. این امر خود زمینه‌ای شد که به نوشته‌های غربیان در مورد اسلام توجه پیدا کرده و بعدها به امر مرحوم استاد جعفری به تحقیق در زمینه نوشته‌های مستشرقان در مورد اسلام و تشیع پردازد. نتیجه آن پایان‌نامه‌ای در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران و در مقطع کارشناسی ارشد در زمینه «رویکرد مستشرقان انگلیسی قرن بیستم به سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم» بود که در شهریورماه سال ۱۳۹۱ در آن

دانشگاه دفاع شد. افسوس که پیش از اتمام آن پایان نامه مرحوم استاد جعفری چشم از جهان فرو بست و نگارنده از راهنمایی های بی دریغ ایشان محروم گردید. هر چند که ایشان در همان چند ماه ابتدایی نوشته شدن این پایان نامه نیز آفاق جدیدی را برای نگارنده باز نمودند که خود جای بسی شکر دارد.

با توجه به آنچه گفته شد، در ادامه برخی از کتاب های انگلیسی موجود در کتاب خانه ایشان معرفی خواهند شد.

الف. دایرة المعارفها

در قرن بیستم دایرة المعارف های مختلفی در جهان نوشته شد که برخی از آنها عمومی بوده و برخی دیگر جنبه تخصصی داشته اند. از معروف ترین این دایرة المعارف ها می توان به دانش نامه های عمومی «دایرة المعارف آمریکانا»^(۱) (در ۳۰ جلد) و «دایرة المعارف بریتانیکا»^(۲) (در ۲۸ جلد)، «دایرة المعارف شوروی کبیر»^(۳) (در ۲۰ جلد)، «دایرة المعارف کامپتون»^(۴) (در ۲۶ جلد) اشاره کرد که همگی بخشی از کتاب های انگلیسی کتاب خانه ایشان را تشکیل می دهد. علاوه بر این، دایرة المعارف های تخصصی فراوانی نیز در این زمان نوشته شده اند که مشهورترین آنها عبارتند از «دایرة المعارف بین المللی علوم اجتماعی»^(۵) (در

۱. Encyclopedia Americana

۲. Encyclopedia Britannica

۳. The Great Soviet Encyclopedia

۴. Compton's Encyclopedia

۵. International Encyclopedia of Social Science

۱۷ جلد)، «دایرة المعارف فلسفه»^(۱) (معروف به دایرة المعارف «پل ادواردز»^(۲)) در ۸ جلد) هستند که همگی جزء کتاب‌های کتاب‌خانه ایشان هستند.

ب. کتاب‌های تاریخ جهان و اروپا

در بین کتاب‌های مرحوم علامه جعفری کتاب‌های فراوانی در مورد تاریخ جهان و اروپا به زبان انگلیسی به چشم می‌خورد. از این میان می‌توان کتاب‌های با موضوع تاریخ یونان و روم باستان همچون «تواریخ»^(۳) نوشته تاسیتوس،^(۴) «تواریخ»^(۵) نوشته هرودت^(۶)، «حیات مردان نامی»^(۷) نوشته پلوتارک^(۸) ذکر نمود. کتاب‌های تاریخ معاصر نیز در میان کتاب‌های علامه جعفری وجود دارد. معروف‌ترین کتابی که در این زمینه می‌توان نام برد کتاب شش جلدی «جنگ جهانی دوم»^(۹) نوشته وینستون چرچیل^(۱۰) (نخست وزیر بریتانیا در زمان جنگ جهانی دوم)

۱. Encyclopedia of Philosophy

۲. (Paul Edwards, ۱۹۲۳-۲۰۰۴) وی از معروف‌ترین فیلسوفان قرن بیستم بود که در دانشگاه کلمبیای آمریکا به تحصیل پرداخت و در دانشگاه نیویورک به تدریس مشغول شد. دایرة المعارف فلسفه زیر نظر وی نوشته شد و کامل‌ترین دایرة المعارف در زمینه فلسفه به شمار می‌رود.

۳. The Histories

۴. Tacitus

۵. The Histories

۶. Herodotus

۷. Lives of the Noble Grecians and Romans

۸. Plutarch

۹. The Second World War

۱۰. Winston Churchill

است. راقم این سطور تعدادی از حواشی مرحوم استاد بر برخی از صفحات این کتاب را به چشم خود دیده است. کتاب‌هایی در مورد تاریخ انقلاب فرانسه، جنگ‌های داخلی اسپانیا، تاریخ ایتالیا و حتی کشورهای آسیایی مانند تاریخ هند نیز در کتاب خانه علامه جعفری کم نیستند. همچنین، کتاب‌های دیگر در مورد تاریخ ادبیات انگلیس، تاریخ ادبیات ایتالیا و همچنین کتاب‌هایی در مورد تاریخ مسیحیت در کتاب‌خانه ایشان به وفور یافت می‌شود. به طور مثال ایشان کتابی با عنوان «کلیسای مسیح»^(۱) دارند که در سال ۱۹۰۷ به انتشار رسیده است.

ج. کتاب‌های فلسفه غرب

فیلسوفان غربی در طول تاریخ کتاب‌های زیادی به رشته تحریر درآورده‌اند. مرحوم علامه جعفری بسیاری از کتاب‌های این نویسندگان را در کتاب‌خانه خود جمع‌آوری نموده بودند. از کتاب‌های فیلسوفان قدیم می‌توان ترجمه‌ی انگلیسی آثار افلاطون و ارسطو و دو کتاب «شهر خدا»^(۲) و «اعترافات»^(۳) نوشته سنت آگوستین^(۴) و کتاب‌های توماس آکویناس^(۵) و دوره سه جلدی «کمدی الهی»^(۶) نوشته دانته^(۷) را نام برد.

۱. The Church of Christ

۲. The City of God

۳. The Confessions

۴. Saint Augustine

۵. Thomas Aquinas

۶. The Divine Comedy

۷. Dante

نوشته‌های فیلسوفان جدید مانند دکارت، اسپینوزا، فرانسیس بیکن، توماس هابز، مونتسکیو، ایمانوئل کانت، گئورگ هگل، جان استوارت میل، کی‌یر کِگارد، برتراند راسل و دیگر نویسندگان جدید نیز در کتاب‌خانه ایشان موجود است.

مرحوم علامه جعفری همچنین مجموعه ۵۴ جلدی «کتاب‌های سترگ دنیای غرب»^(۱) را در کتاب‌خانه خود دارا می‌باشد که این مجموعه شامل آثار معروفترین نویسندگان غربی در زمینه‌های مختلف فلسفه، علوم سیاسی، رمان و اقتصاد است. مرحوم علامه جعفری همچنین کتاب‌های تفکرات نحله‌های امروزی به ویژه اندیشه‌های فمینیستی و مارکسیستی را در کتاب‌خانه خود جای داده بود. دوره ۱۲ جلدی مجموعه کارهای مارکس و انگلس از این مجموعه هستند. ایشان بسیاری از کتاب‌های دیگر نویسندگان مارکسیست را مانند لنین و پلخانوف و دیگر اندیشمندان کمونیست را که همگی توسط انتشارات «پراگرس»^(۲) در شهر مسکو چاپ شده‌اند، خریداری نموده بودند. کتاب‌های نوشته شده توسط نویسندگان فمینیست نیز در کتاب‌خانه ایشان فراوان است.

د. کتاب‌های عمومی

مرحوم علامه جعفری بسیاری از کتاب‌های موضوعات مختلف مانند جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، اقتصاد، رمان‌های نویسندگان مشهور انگلیسی (مانند ویلیام شکسپیر و چارلز دیکنز) را نیز داشته‌اند.

۱. Great Books of Western World

۲. Progress Publication

هـ. نوشته‌های مستشرقان

با توجه به تخصص مرحوم علامه جعفری در موضوعات کلامی و تاریخی کتاب‌خانه ایشان مملو از نوشته‌های مستشرقان در هر کدام از این زمینه‌ها است. از معروف‌ترین این کتاب‌ها می‌توان به *دایرة المعارف اسلام* (در ۱۲ جلد و یک جلد ضمیمه) اشاره نمود که مهم‌ترین فعالیت مستشرقان در زمینه مطالعات اسلامی در قرن بیستم بوده و در آن به تمامی موضوعات کلامی، تاریخی، سیاسی، جغرافیایی و شخصیت‌شناسی در جهان اسلام پرداخته شده است. این مجموعه به ویراستاری بسیاری از شرق‌شناسان معروف قرن حاضر مانند هاملیتون گیب، ادموند باسورث، جوزف شاخت، شارل پلا و دیگران انجام گرفت.

نوشته‌های دیگری از مستشرقان معروف اروپایی مانند ایگناس گلدزیهر^(۱) (کتاب *مطالعات اسلامی*^(۲))، کتاب‌های ویلیام مونتگومری وات^(۳) (دو کتاب «محمد [صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] در مکه»^(۴) و «محمد [صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] در مدینه»^(۵)) در این کتاب‌خانه یافت می‌شود. کتاب‌های «خلافت، ظهور، انحطاط و فروپاشی آن»^(۶) نوشته ویلیام مویر،^(۷) «تاریخ ادبیات ایران»^(۸) نوشته ادوارد براون^(۹) (در چهار جلد)، «تاریخ

۱. Ignác Goldziher

۲. Muhammedanische Studien

۳. William Montgomery Watt

۴. Muhammad at Mecca

۵. Muhammad at Medina

۶. The Caliphate: Its rise, decline and fall

۷. William Muir

۸. A Literary History of Persia

۹. Edward Granville Browne

ادبیات عرب»^(۱) نوشته رینولد نیکولسن،^(۲) کتاب «ادیان در خاورمیانه»^(۳) به سرویراستاری آرتور آربری^(۴) (در دو جلد) و کتاب‌های «تاریخ اسلام کمبریج»^(۵) و «تاریخ ایران کمبریج»^(۶) به سر ویراستاری عده‌ای از مستشرقان و ایران‌شناسان به نام همچون برنارد لوئیس، آن لمبتون و تعدادی دیگر از این دست کتاب‌ها نیز در کتاب‌خانه ایشان موجود است.

علاوه بر کتاب‌های مستشرقان درباره دین اسلام، کتاب‌های نوشته شده در مورد تشیع نیز در کتاب‌خانه مرحوم استاد وجود دارد. کتاب‌های «آشنایی با تشیع»^(۷) نوشته مؤثران مومن،^(۸) «خاستگاه و پیشرفت اولیه تشیع»^(۹) نوشته سید حسین محمد جعفری^(۱۰) و کتاب «غیبت امام دوازدهم»^(۱۱) نوشته جاسم حسین^(۱۲) نیز از

۱. A Literary History of the Arabs

۲. Reynold A. Nicholson

۳. Religions in the Middle East

۴. Arthur Arberry

۵. Cambridge History of Islam

۶. Cambridge History of Iran

۷. An Introduction to Shi'i Islam

۸. (Moojan Momen) وی نویسنده‌ای بهایی است که این کتاب را در مورد شیعه نوشته است.

این کتاب هم اکنون تنها کتاب در معرفی شیعه در جهان غرب به شمار می‌رود و متن درسی کلاس‌های آشنایی با تشیع در دانشگاه‌های غربی است.

۹. (The Origins and Early Development of Shi'a Islam) این کتاب با عنوان «تشیع در مسیر تاریخ» به فارسی ترجمه شده است.

۱۰. Syed Husain Mohammad Jafri

۱۱. The Occultation of the Twelfth Imam; A Historical Background

این کتاب با عنوان «تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم» به فارسی ترجمه و چاپ شده است.

۱۲. Jasim Hussain

کتاب‌های نوشته شده توسط مستشرقان در مورد شیعه می‌باشند که در این کتاب‌خانه به چشم می‌آیند.

علاوه بر کتاب‌های نوشته شده توسط مستشرقان، همچنین کتاب‌های علمای شیعه که به زبان انگلیسی ترجمه شده‌اند نیز توسط مرحوم علامه جعفری تهیه شده‌اند. ترجمه‌های انگلیسی کتاب‌های «رسالة اعتقادات» شیخ صدوق، «الارشاد» شیخ مفید، ترجمه‌های مختلف «نهج البلاغه» در این کتاب‌خانه موجود است.

این‌ها نمونه‌هایی معدود از کتاب‌هایی است که توسط استاد جعفری تهیه شده بود و ایشان بسیاری از این کتاب‌ها را مطالعه کرده بودند و بر برخی از آنها حواشی مختلفی زده بودند.

تعلیقه مرحوم استاد جعفری بر کتاب کافی

تعلیقه‌های مرحوم علامه جعفری را باید در نوع خود یکی از بی‌نظیرترین شرح‌های کتاب کافی دانست. مرحوم علامه جعفری از دانش و آفری که در علوم مختلف اسلامی داشتند، استفاده نموده و در بسیاری موارد احادیث را توضیح داده‌اند. به ویژه در برخی مباحث که موجب اتهامات فراوان به مذهب تشیع شده است، بسیار محققانه قلم زده‌اند و طوری این مطالب را نوشته‌اند که خواننده‌ی کتاب به بی‌پایگی و یاوه بودن آن اتهامات پی‌برد. همچنین با استفاده از ذکر وضعیت اجتماعی و اعتقادی جامعه اسلامی در زمان اهل بیت علیهم‌السلام، خواننده‌ی کتاب به خوبی با فضای دوران زندگانی اهل بیت علیهم‌السلام آشنا شده و به این ترتیب درک بسیاری از احادیث برای وی آسان‌تر می‌شود.

تعلیقات مرحوم استاد از ابتدای «کتاب الحجة» شروع شده و تا پایان باب «مولد امیرالمؤمنین علیه السلام» ادامه دارد. ایشان در برخی از تعلیقات به باب‌های بعدی

(به عنوان مثال باب مولد الصاحب علیه السلام) ارجاع داده‌اند، که متأسفانه متن اصلی ترجمه انگلیسی آن یافت نشد.

مرحوم استاد جعفری در تعلیقه خود بر کتاب *کافی*، که ترجمه آن هم اکنون به حضور خوانندگان عزیز ارائه می‌شود، خواننده کتاب خود را با کمترین آشنایی با مذهب تشیع فرض نموده و در این زمینه دو روش را در نوشتن تعلیقات به کار گرفته‌اند:

اول: بسیاری از اصطلاحات تخصصی، فقهی یا کلامی، را در کتاب نیاورده‌اند و اصطلاحات را به روش لغوی یا با استفاده از یک عبارت ترجمه کرده‌اند؛ بدون اینکه نامی از آن اصطلاحات را ذکر کنند. به عنوان مثال ایشان در ذیل روایتی در مورد عبدالله اطح، که به بحث در موضوع زکات مربوط می‌شود، واژگانی همچون متعلقات زکات و نصاب زکات را ذکر نکرده و از عبارت «اشیائی که زکات به آن تعلق می‌گیرد» و «حداقل مقدار درهمی که زکات به آن تعلق می‌گیرد» استفاده کرده‌اند.

روش دوم: که شاید بتوان آن را مهم‌ترین ویژگی تعلیقات ایشان دانست این است که ایشان تلاش زیادی داشته‌اند که خوانندگان خود را - که اکثراً با اعتقادات شیعه آشنا نیستند - با مبانی تفکر شیعه در موضوع امامت آشنا نمایند. ایشان در این نوشته‌ها، مطالب کتاب را از ابتدایی‌ترین مباحث آغاز نموده و بعد به مسائل فنی و مشکل‌تر رسیده‌اند. ایشان معمولاً در توضیحات ابتدایی باب دورنمایی کامل و مشخص، از اعتقادات شیعه در آن زمینه را ارائه نموده و آن را با استفاده از آیات قرآن، احادیث مرتبط دیگر، شواهد تاریخی و امثال آن اثبات کرده‌اند و در ادامه در ذیل برخی از احادیث توضیحاتی جدید را متذکر شده‌اند.

مرحوم علامه جعفری در تعلیقه‌های خود به مانند یک نویسنده بومی^(۱) عمل نموده‌اند. ایشان با تسلطی که بر زبان انگلیسی داشته‌اند در نوشته‌های خود تمامی اصول و قواعد زبان انگلیسی را به کار برده و در توضیحات خود این موارد را به خوبی رعایت کرده‌اند. امری که توسط تمامی آشنایان به این فن به تأیید رسیده است. این نکته در ترجمه کتاب حاضر باعث ایجاد مشکلاتی شد که در ادامه ذکر خواهد شد.

هرچند ترجمه کتاب *کافی* و تعلیقات مرحوم علامه جعفری تا کنون برای بسیاری از نویسندگان داخلی ناشناخته مانده است، این کتاب در میان نویسندگان غربی جایگاهی قابل قبول در میان محققان غربی یافته است. در بسیاری از نوشته‌های مستشرقان در مورد شیعه این کتاب یکی از مراجع نویسندگان آنها قرار گرفته است. به عنوان مثال در پایان نامه کارشناسی ارشد آقای «عون حسن علی»^(۲) که در سال ۲۰۰۷ و در دانشگاه مک‌گیل کانادا^(۳) با عنوان «عقل‌گرایی شیعه در دوران آل بویه»^(۴) دفاع شده است، این چاپ کتاب *کافی* و تعلیقات مرحوم استاد جعفری به عنوان مرجع این پایان‌نامه نام برده شده است.

مرحوم استاد علامه جعفری تلاش داشتند از روش‌های نویسندگان غربی در توضیحات خود استفاده کنند. در نوشته‌های مستشرقان معمولاً عبارتهایی همچون «صلی الله علیه وآله وسلم» و «علیه السلام» یا «امام» و امثال آن استفاده نمی‌شود. این روش در این تعلیقات نیز به کار رفته و ایشان معمولاً از این عبارات در نوشته خود، جز در مواردی اندک، استفاده نکرده‌اند. شاید این روش ایشان برای این هدف

۱. Native

۲. Aun Hasan Ali

۳. McGill University, Canada

۴. Imamite Rationalism in the Buyid Era

بود که ایشان به مردم دنیا فرمایشات ائمه معصومین علیهم‌السلام را برساند و خود را مانند یک نویسنده غربی به جهان غرب معرفی نماید. قطعاً شاگردان و کسانی که در کلاس‌های درسی با ایشان مانوس بوده‌اند می‌توانند فشاری را که آن مجسمه ادب و اظهار ارادت نسبت به رسول الله صلى الله عليه وآله و اهل بیت مطهر ایشان صلوات الله علیهم اجمعین متحمل شده‌اند، درک کنند. ایشان همواره در سخنان خود، چه در کلاس‌های درسی و چه در نشست‌های کنار ایشان، رعایت ادب و ارادت را به حضرات معصومین علیهم‌السلام داشت و دائماً در ذکر نام اهل بیت علیهم‌السلام از الفاظی مانند رسول الله، حضرت سید الشهدا، حضرت سید الساجدین و امثال آن استفاده می‌نمود و هیچ‌گاه استفاده از عبارتهایی مانند «سلام الله علیه»، «صلوات الله علیه»، «علیه الصلاة والسلام» و امثال آن را پس از ذکر نام ایشان ترک نمی‌کردند. راقم این سطور خود شاهد بود که ایشان در یک جلسه درس در بحث سیره امام سجاده علیه‌السلام، در مورد داستان ازدواج حضرت امام حسین علیه‌السلام و مادر امام سجاده علیه‌السلام و علت تأخیر در به دنیا آمدن امام سجاده علیه‌السلام، چگونه به سختی برخی از کلمات در زمینه ازدواج را ادا کرد و در نهایت چنین گفت: «مقام، مقام مقدسی است که باید انسان هر تعبیری هم که می‌کند، حفظ ادب و کمال ادب را داشته باشد».

در ادامه به ذکر برخی از ویژگی‌های تعلیقه‌های مرحوم علامه جعفری بیان می‌شود.

ویژگی‌های تعلیقه‌های احادیث

به طور کلی می‌توان ویژگی‌های تعلیقه‌های مرحوم استاد جعفری را در چند عنوان کلی طبقه‌بندی نمود:

الف) بحث در مورد ریشه لغوی کلمات و معانی مختلف آنها: مرحوم استاد در بسیاری موارد ابتدا ریشه لغوی بسیاری از کلمات را مطرح می‌کنند. ایشان در این

موارد نتایجی را از این بحث لغوی خود گرفته و آن را در بخش‌های بعدی تعلیقه خود که به مباحث مشکل رسیده‌اند، هنرمندانه به کار برده‌اند.

ب) اثبات مبانی اعتقادات شیعه در موضوع امامت: مرحوم استاد تلاش داشته‌اند ابتدا مباحث خود را با طرح مباحثی در اثبات اعتقاد شیعه در یک موضوع خاص در مورد امامت آغاز نمایند. ایشان با تسلط کم نظیری که بر قرآن کریم داشتند، ابتدا با ذکر آیاتی از قرآن اندیشه شیعه در موضوع مورد بحث را مدلل نموده و سپس شواهد روایی مختلف در این زمینه را بیان نموده‌اند. به عنوان مثال در بحث از علم غیب، ابتدا ایشان آیاتی را که نشان‌دهنده وجود علم غیب برای انبیای عظام و پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ را مطرح نموده و سپس به بحث در مورد علم غیب ائمه معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام پرداخته‌اند.

ج) پاسخ به شبهات مطرح شده توسط نویسندگان غیر شیعی: یکی از دغدغه‌های مرحوم استاد در نوشتن این تعلیقات، تلاش ایشان برای تصحیح کج‌فهمی‌های فراوانی بوده است که توسط برخی از نویسندگان غیر شیعی در مورد اعتقادات شیعه مطرح کرده‌اند. به عنوان مثال یکی از شبهاتی که در طول تاریخ توسط این نویسندگان مطرح شده است بحث مصحف حضرت فاطمه زهرائیه بوده است که مرحوم علامه جعفری استادانه به بسیاری از این شبهات پاسخ داده‌اند. همچنین در بخش غیبت حضرت بقیه الله الاعظم امام زمان عَلَيْهِ السَّلَام، موضوع سرداب را به خوبی موشکافی کرده‌اند.

د) خارج نمودن شیعه از انفراد به یک اعتقاد: گاهی اوقات تصور شده است که برخی از اعتقادات شیعه تنها محصور به کتاب‌های نوشته شده توسط علمای شیعه است و در کتاب‌های غیر شیعیان نمی‌توان برای آن منبعی پیدا نمود. مرحوم استاد با آشنایی کاملی که با کتاب‌های نوشته شده در زمینه‌های مختلف علوم اسلامی داشتند،

نشان داده‌اند که بسیاری از اعتقادات شیعه را می‌توان در کتاب‌های اهل سنت نیز یافت. در تعلیقات ایشان در مورد آموزه محدّث بودن ائمه اطهار علیهم‌السلام، قرآن جمع‌آوری شده توسط حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام (مشهور به مصحف علی علیه السلام) و همچنین اتهام اعتقاد شیعیان به تحریف قرآن، علاوه بر استناد به کتاب‌های شیعه به بسیاری از کتاب‌های اهل سنت نیز ارجاع داده و نشان داده‌اند که این اعتقادات در کتاب‌های غیر امامیه نیز وجود دارد.

هـ) تلاش برای به دست آوردن متن صحیح حدیث: بسیاری از احادیث موجود در کتاب کافی شریف در دیگر کتاب‌های حدیثی و در موارد فراوان به نقل از مرحوم کلینی نقل شده است. یکی از بهترین راه‌های به دست آوردن متن صحیح یک حدیث مقایسه آن با متون موجود در کتاب‌های دیگر است. مرحوم استاد در توضیح بسیاری از احادیث، که به نظر ایشان متن موجود در نسخه چاپ شده از کتاب کافی چندان صحیح به نظر نمی‌رسید، از این روش استفاده نموده و سعی داشته‌اند از این طریق متن صحیح حدیث را به خواننده کتاب بشناسانند.

و) نوشتن بر اساس مبانی غربیان: با توجه به آشنایی مرحوم استاد با نوشته‌های مستشرقان و همچنین دانستن این مطلب که مخاطب ایشان اکثراً خوانندگان غربی بوده‌اند، ایشان تلاش داشته‌اند اصول پذیرفته شده توسط نویسندگان غربی را رعایت نمایند. در ادامه به برخی از این اصول اشاره خواهد شد.

۱. ذکر شماره سوره‌ها: یکی از روش‌های اسلام‌شناسان غربی در ارجاع به قرآن کریم ذکر شماره سوره پس از ذکر نام آن است. مستشرقان در بسیاری از کتاب‌های خود در ذکر آیه‌ای از قرآن کریم، علاوه بر نام سوره، شماره سوره را نیز ذکر می‌کنند. مرحوم استاد نیز همین روش را در ارجاعات خود به قرآن استفاده نموده‌اند.

۲. ذکر سال میلادی در کنار سال قمری: به دلیل انس بیشتر نویسندگان و خوانندگان غربی به سال‌های میلادی، نویسندگان غربی علاوه بر ذکر تاریخ‌های قمری، به درج تاریخ میلادی نیز اهتمام دارند. مرحوم استاد نیز در تمامی نوشته‌های خود (حتی در غیر از این کتاب) به این مهم مبادرت ورزیده‌اند و علاوه بر ذکر تاریخ قمری، تاریخ میلادی بسیاری از وقایع را ذکر نموده‌اند.

۳. استفاده از کتاب‌های چاپ شده در غرب: از حدود سال‌های ابتدایی قرن نوزدهم و با تأسیس چاپخانه بریل^(۱) در شهر لیدن^(۲) هلند (در سال ۱۸۱۲ میلادی)^(۳)، مستشرقان تلاش نمودند کتاب‌های نوشته شده توسط نویسندگان مسلمان و به ویژه اهل سنت را تصحیح و منتشر نمایند. مصححان معروفی مانند گوستاو فلوگل^(۴)، میکائیل (به زبان هلندی میخائیل) دی خویه^(۵)، فردیناند ووستنفلد^(۶) و ادوارد زاخاو^(۷) به تصحیح کتاب‌های مختلف اسلامی اهتمام ورزیدند. بسیاری از کتاب‌ها مانند *تاریخ طبری*، *مروج الذهب*، *التنبیه و الاشراف*، *طبقات ابن سعد*، *سیره ابن هشام* و غیره در این دوران توسط این مصححان تصحیح و در همان چاپخانه منتشر شد.

۱. Brill

۲. Leiden

۳. لازم به ذکر است که پیش از این تاریخ نیز برخی از کتاب‌های عربی در کشورهای اروپایی منتشر می‌شد که این اقدامات بسیار محدود بود؛ اما این تاریخ را می‌توان نقطه عطفی در زمینه انتشار همه‌جانبه‌ی بسیاری از کتاب‌های مسلمانان دانست.

۴. Gustav Flügel

۵. Michael Jan de Goeje

۶. Heinrich Ferdinand Wüstenfeld

۷. Eduard Sachau